

Sprievodný materiál k filmom z Ukrajiny v rámci projektu Jeden svet v komunitách

Úvod a opis situácie

Vo februári 2022 sa začala invázia ruských vojsk na susednú Ukrajinu. Tento neveriteľne násilný čin spôsobil obrovské utrpenie a devastáciu, ktorá donútila milióny ľudí opustiť svoje domovy a hľadať bezpečie. Mnohí zamierili k nám. Na Slovensku sa zdvihla nebyvalá vlna solidarity a nezištnej pomoci prichádzajúcim ľuďom, predovšetkým ženám a deťom. Na hraničných priechodoch sa takmer okamžite zorganizovala pomoc od občianskej spoločnosti, ktorú zakrátko doplnili štátne zložky a neskôr medzinárodné organizácie EÚ a OSN. Spoločne poskytovali prichádzajúcim pomoc, poradenstvo a usmernenie. Neskôr sa potreba pomoci presunula z akútnych potrieb na hraniciach k pomoci naprieč krajinou. Bolo potrebné zabezpečiť ubytovanie, zamestnanie, základné potreby, prístup k zdravotnej starostlivosti, vzdelaniu, ale aj pomáhať s rozvojom vzťahov s ľuďmi v našej krajine. Išlo jednoducho o systémové opatrenia, ktoré si vyžadovali intenzívne zapojenie sa inštitúcií, občianskej spoločnosti a jednotlivcov. Ochota a vôľa pomáhať bola a stále je obrovská.

Je však prirodzené, že po počiatočnom enormnom nasadení a vypätí prichádza mierna únava a s ňou sa vynárajú, často podporené ruskými vplyvovými operáciami, aj otázky legitimity podpory pre ľudí z Ukrajiny. Na sociálnych sieťach a webe sa aktívne šíria konšpiračné teórie, hoaxy a dezinformácie. Túto tému sa snaží využiť aj politická reprezentácia, ale zatiaľ naráža na veľkú podporu pomoci.

Je však namieste spozornieť, snažiť sa pochopiť situáciu v susednej krajine a cez ňu porozumieť situácii u nás doma. Práve preto sme pripravili výber dokumentárnych filmov, konkrétne tituly Vonku, Horský chodník, Medzi nebom a horami, Pryvoz a Dážď, čo sa nikdy nekončí, ktoré sú pestrou mozaikou ľudských príbehov Ukrajiny, jej výziev, problémov, ale aj nezlomného odhodlania a sily, ktoré sa ukrývajú v ľuďoch. S výberom filmov nám pomohli Viktorija Leščenko a Julija Kovalenko z kyjevského filmového festivalu Docu-Days UA.

Veríme, že vám tieto filmy môžu pomôcť otvoriť diskusiu vo vašej komunite a tieto sprievodné materiály vám umožnia poznať fakty, základné pojmy, pomôžu vám nastaviť pravidlá diskusie, ale zároveň vás odkážu na ďalšie zdroje informácií, ak sa chcete do témy ponoriť hlbšie. Samozrejmosťou je naznačenie možností, ako sa zapojiť do pomoci ľuďom, ktorí hľadajú bezpečie pred vojnou.

Držíme vám palce a ďakujeme, že sa zaujímate.

Fakty

- Aktuálna fáza vojny sa začala **24. 2. 2022** ruskou vojenskou inváziou na územie nezávislej a samostatnej Ukrajiny, avšak vojenský konflikt zameraný proti Ukrajine vedie Ruská federácia už od roku 2014, keď nelegálne anektovala polostrov Krym a neskôr viedla konflikty v Doneckej a Luhanskej oblasti.
- Viac ako **8 miliónov ľudí**, predovšetkým žien a detí, sa stalo utečencami a bolo donútených odísť z územia Ukrajiny a hľadať bezpečie v iných krajinách.
- Z viac ako **6,5 milióna ľudí** sa stali vnútorne presídlení ľudia, ktorí museli opustiť svoj domov a presťahovať sa do inej časti Ukrajiny, predovšetkým na západe.
- Celkový počet vstupov na Slovensko z Ukrajiny od 24. 2. 2022: **1 009 872**.
- Celkový počet výstupov zo Slovenska na Ukrajinu od 24. 2. 2022: **786 691**.
- Celkový počet udelených dočasných útočísk od 1. 3. 2022: **102 675; viac ako 85 % sú deti a ženy**.
- Celkový počet ľudí z Ukrajiny žijúcich na Slovensku pred dňom 24. 2. 2022: **39 578**.

Informácie sú k 5.12.2022, zdroj: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy-6&sprava=v-uplynulom-tyzdni-poziadalo-o-docasne-utocisko-na-slovensku-734-osob> a UNHCR <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.

K týmto dátam je dôležité povedať, že pri počte vstupov nejde o celkový počet ľudí, ale o počet prekročení hraníc. V médiách sa toto číslo často zamieňa s počtom ľudí z Ukrajiny, ktorí prišli k nám. V skutočnosti však ide o prechody hraníc. Navyše, v počte prechodov nie sú zaznamenané prechody z iných krajín EÚ, napr. z Poľska a Maďarska. Preto je dobré dávať si pri týchto číslach pozor a vždy sa pýtať, či ide o **prechody, alebo počet jednotlivých ľudí**. Pri dočasnom útočisku ide o počet jednotlivých ľudí, napr. o Irenu, Kyrila, takže o unikátnych ľuďoch, ktorí požiadali o pomoc v našej krajine.

Slovník pojmov

Slová majú svoj význam. Bohužiaľ, žijeme v dobe, v ktorej sa význam slov stráca. Často ich používame nepresne, zamieňame ich alebo ich použijeme v úplne opačnom význame. Preto sa často hovorí, že žijeme v postfaktickej dobe. Fakty a slová sú však dôležité, preto vám prinášame krátky slovník pojmov.

Migrant, imigrant a emigrant

Slovo migrant sa síce často používa, ale v skutočnosti nemá žiadnu oporu v našej legislatíve. Je to zjednodušujúce pomenovanie človeka, ktorý z rôznych dôvodov migruje. To znamená, že sa rozhodne dlhodobo alebo krátkodobo žiť mimo svojho trvalého bydliska. Často sa používa ešte slovo emigrant na označenie človeka, ktorý opustil krajinu, a slovo imigrant na označenie človeka, ktorý do krajiny prišiel. Pri týchto dvoch slovách je dôležitá perspektíva odchodu a príchodu.

Cudzinec, utečenec a azylant

Tieto slová nájdeme v slovenskej legislatíve aj v medzinárodných dohodách. V kontexte ruskej invázie na Ukrajinu hovoríme o utečencoch, ktorých právna ochrana je založená na Dohovore o právnom postavení utečencov, ktorý prijala OSN v roku 1951, a jeho neskorších doplnkoch.

Kľúčovou legislatívnou úpravou pre ľudí z Ukrajiny je však aktuálne poskytovanie dočasného útočiska ľuďom, ktorí utekajú pred vojnou na Ukrajine. To je len dočasné riešenie, jeho platnosť je teda časovo obmedzená.

Utečenec

Utečenec je človek, ktorý sa nachádza mimo krajiny svojho pôvodu a má opodstatnené obavy z prenasledovania z jedného alebo viacerých z nasledujúcich dôvodov: 1) rasových, 2) národnostných, 3) náboženských, 4) zastávania určitých politických názorov alebo 5) z dôvodu príslušnosti k určitej sociálnej skupine a ktorý nemôže prijať alebo v dôsledku uvedených obáv odmieta ochranu svojho domovského štátu. Definíciu utečenca zaviedol Dohovor o právnom postavení utečencov z roku 1951. Táto definícia bola prevzatá aj do slovenského zákona o azyle.

Azyl

Azyl je najvyššia forma medzinárodnej ochrany, ktorá sa udeľuje ľuďom na úteku. V EÚ aj na Slovensku splynulo uznanie za utečenca s poskytnutím azylu, preto sa pojmy „utečenec“ a „azylant“ niekedy zamieňajú. Keď utečenec získa azyl, získa automaticky aj trvalý pobyt na území SR na neobmedzený čas a po štyroch rokoch môže požiadať o štátne občianstvo SR.

Doplnková ochrana

Doplnková ochrana je ochrana, ktorú v EÚ poskytujeme ľuďom, ktorí nespĺňajú kritériá na udelenie azylu, avšak utekajú pred vážnym bezprávím v krajine svojho pôvodu. To môže mať podobu všeobecného násillia v rámci ozbrojeného konfliktu alebo môže spočívať vo výkone trestu smrti, v mučení, krutom, neludskom a ponižujúcom zaobchádzaní alebo potrestaní. Na Slovensku poskytujeme doplnkovú ochranu najmä ľuďom, ktorí prichádzajú z krajín, kde prebieha vojna alebo ozbrojený konflikt, v súčasnosti najmä ľuďom zo Sýrie, z Afganistanu a z Jemenu. Najviac cudzincov s poskytnutou doplnkovou ochranou žijúcich na Slovensku pochádza z Afganistanu. Poskytnutím doplnkovej ochrany získava cudzinec na území SR prechodný pobyt na 1 rok; doplnkovú ochranu môže migračný úrad predĺžiť, aj opakovane, vždy o 2 roky, ak dôvody jej poskytnutia pretrvávajú. Po 5 rokoch môže cudzinec s doplnkovou ochranou požiadať cudzineckú políciu o udelenie dlhodobého pobytu.

Dočasné útočisko

Dočasné útočisko sa poskytuje s cieľom ochrany cudzincov pred vojnovým konfliktom, endemickým násillím, následkami humanitárnej katastrofy alebo sústavným či hromadným porušovaním ľudských práv v krajine ich pôvodu. V tejto chvíli oň môžu požiadať len ľudia, ktorí utekajú pred vojnovým konfliktom na Ukrajine. Dočasné útočisko umožňuje pracovať bez pracovného povolenia, študovať na strednej a vysokej škole, maloleté deti sa môžu zapojiť do povinnej školskej dochádzky, ďalej poskytuje prístup k zdravotnej starostlivosti, prístup k ubytovaniu, nárok na dávku v hmotnej núdzi a súvisiace finančné benefity, umožňuje odpustiť platbu dane za psa a dane za ubytovanie i poplatok za odvoz komunálneho odpadu. Zároveň umožňuje cudzincovi slobodne sa pohybovať po Slovensku aj po území Schengenského priestoru.

Azyl verzus dočasné útočisko verzus doplnková ochrana

Azylový proces trvá veľmi dlho, azyl sa nikdy neudeľuje automaticky. Navyše núti utečencov len nudne prežívať, pretože počas neho nemôžu pracovať a integrovať sa do spoločnosti. Slovensko historicky udeľuje povážlivo nízky počet azylov: za posledných 10 rokov to bolo 357 azylov zo 4 376 žiadostí. Dlhodobé čísla od vzniku Slovenskej republiky sú

okolo 1,5 percenta udelených azylů z celkového počtu takmer 30 000 žiadostí. Doplnková ochrana sa často udeľuje namiesto azylu a vychádza z toho istého konania.

Získať dočasné útočisko pre ľudí, ktorí utekajú pred vojnou na Ukrajine, je veľmi rýchle a jednoduché. Stačí sa zaregistrovať na oddelení cudzineckej polície alebo vo veľkokapacitných centrách. Tento proces využilo na Slovensko k novembromu 2022 viac ako 85 000 ľudí.

Ak by ľudia utekajúci pred vojnou na Ukrajine (takmer 8 miliónov ľudí) museli prejsť azylovým procesom naprieč Európou, pravdepodobne by ešte teraz čakali na rozhodnutie. Práve preto bolo kľúčové, že Slovensko, ale aj EÚ aktivovali po prvýkrát v histórii možnosť dočasného útočiska. Bez neho by sme túto situáciu nezvládli tak dobre.

Dublinské konanie

Je to konanie, v rámci ktorého sa určuje, ktorá krajina je zodpovedná za posúdenie žiadosti o azyl a rozhodnutie o nej. Vychádza z tzv. dublinského nariadenia III (ide o právny predpis EÚ záväzný pre všetky krajiny EÚ, Nórsko, Švajčiarsko, Lichtenštajnsko a Island). Toto konanie vzniklo, aby sa zabránilo opakovanému podávaniu žiadosti o azyl v rôznych krajinách EÚ. Dublinské nariadenie určuje hierarchiu kritérií, na základe ktorých sa posúdi zodpovedná krajina.

Nelegálny migrant

„Nelegálny migrant“ neexistuje. Treba si dať pozor na označovanie ľudí ako „nelegálnych migrantov“, pretože toto označenie je nesprávne a nezmyselné, hoci nás k nemu láka zjednodušovanie jazyka a stretávame sa s ním veľmi často. Nezmyselnosť takéhoto označenia spočíva v tom, že človek sám osebe nemôže byť z hľadiska práva nelegálny, také môže byť len jeho konanie. Keďže nemôžeme o človeku hovoriť ako o nelegálnej ľudskej bytosti, nemôžeme ho ani označiť za nelegálneho migranta – musíme si pomôcť opisne. V slovenskom prostredí sa používajú termíny „neregulárni migranti“ alebo „nedokumentovaní migranti“. Ani tie však nemajú právny základ, pretože slovo „migrant“ sa v našej legislatíve nevyskytuje – používa sa pojem „cudzinec“.

Videli sme film, ideme sa rozprávať?

Dokumentárny film je výborným nástrojom na otvorenie akejkoľvek témy, teda aj témy migrácie, vojny, spravodlivosti alebo integrácie. Aj k samotnému filmu je však dobré pristupovať kriticky. Dokumentárny film je v podstate umeleckým dielom, ktoré sprostredkúva subjektívny pohľad jeho autora či autorov na časť reality a podáva ho spôsobom, ktorý sa im zdá vhodný.

Ak vás téma filmu zaujala, chceme vás povzbudiť, aby ste skúsili diskutovať so skupinou ľudí, s ktorými ste film sledovali. Rešpektujúca diskusia je dôležitá, ale aj veľmi náročná a mnohí sa jej učíme celý život. Preto spočiatku nekladte obrovské nároky na seba a na kvalitu zorganizovanej diskusie. Môžete začať tým, že si dohodnete jej princípy.

Napríklad:

- Dohodnite si spoločné pravidlá, napr. jeden rozpráva a ďalší počúvajú, potom si roly vymeňte. Môžete použiť nejaký predmet ako symbol pre rozprávača, ktorý môže rozprávať len v čase, keď ho má pri sebe. Prípadne použite časovanie pre

jednotlivých ľudí.

- Zvážte rolu moderátora, ktorý bude mať možnosť udeľovať slovo a klásť otázky.
- Na začiatku si vyjasnite, čo od diskusie očakávate, resp. neočakávate. Veľmi pomáha, ak sa dohodnete, že jej cieľom nie je vyhrať, presvedčiť niekoho, ale skúsiť sa rozprávať, načúvať druhým a vnímať rôzne odtiene problému.
- Skúste do diskusie zapojiť aj tých, ktorí sú v porovnaní s rečníckymi typmi väčšinou ticho. Priamo ich vyzvite napr. otázkou: „Fero, ako ty vnímaš to, o čom sa tu bavíme?“
- Pri diskusiách je často dobré začať s osobným vnímaním filmu namiesto priameho skoku ku geopolitike, k vojne, politike, pravde a faktom. Napr. môžete diskusiu otvoriť otázkami: „Ako ste sa cítili pre pozeranie filmu?“ „Čo si z filmu odnášate?“ „Čo vás vo filme prekvapilo?“ „Ako by ste sa cítili vy na mieste protagonistov filmu?“
- Pokojne nemusíte so sebou navzájom súhlasiť. Je veľmi dôležité naučiť sa nesúhlasiť, ale zároveň sa rešpektovať ako ľudské bytosti, kamaráti, rodina alebo známi.
- Dobrým znakom rečníkov je uvedomiť si, čo nevieme, čo je mimo našej odbornosti či prehľadu, a nevyjadriť sa k otázke – jednoducho povedať: „Toto nie je oblasť, ktorej sa rozumiem/ku ktorej sa chcem vyjadriť.“ Rešpektujme, ak sa niekto v niečom vyzná, ale aj to, ak niekto nie. Nepodľahnime ilúzii, že musíme mať na všetko názor – nemusíme
- Každá dobrá diskusia nielen opisuje problémy, ale aj sa snaží hľadať riešenia. Skúste aj vy so skupinou prísť na to, čo by pomohlo, aby sa situácia zlepšila. Čo môžete robiť vy?

Ako môžeme pomôcť ľuďom z Ukrajiny vo svojom okolí?

- Sledujte dôveryhodné zdroje informácií, všimajte si, či pracujú s emóciami strachu, šoku, katastrofy, alebo vysvetľujú, hľadajú riešenia a dávajú priestor slabším.
- Osobný kontakt je lepší ako tisíce postov na Facebooku. Stretávajte sa s ľuďmi, oslovte ich, vypočujte si ich príbeh.
- Rozprávajte sa vo svojom okolí, dajte vedieť, že vám na téme záleží, konať dobro nie je hanba, ale cnosť.
- Podporte organizácie finančne alebo materiálne.
- Zapojte sa do pomoci dobrovoľnícky a venujte tomu čas.
- Usporiadajte komunitné podujatie alebo zbierku pomoci.
- Vystupujte na ochranu zraniteľných a slabších, nielen ľudí z Ukrajiny.
- Voľte politikov, ktorí sú empatickí, zodpovední a solidárni.
- Organizujte sa na pomoc druhým, prospeje to nielen vám, ale aj tým potrebným.
- Dávajte si pozor a buďte hlavne vy v pohode, pretože inak sa pomáhať nedá.
- Ideálne je prispieť k systémovej pomoci. To, ako by mohla vyzeráť, nájdete v tomto dokumente: <https://clovekvhrozeni.sk/wp-content/uploads/2022/06/Integracia-ludi-z-Ukrajiny-navrhy-rieseni.pdf>

Kde sa dozvedieť viac a kto je v tejto téme aktívny?

Organizácie a inštitúcie, ktoré sa venujú pomoci ľuďom na úteku pred vojnovým konfliktom na Ukrajine:

Človek v ohrození – <https://clovekvhrozeni.sk/>

Mareena – <https://mareena.sk/>

Liga za ľudské práva – <https://www.hrl.sk/sk>

Nadácia Milana Šimečku – <https://www.nadaciamilanasidecku.sk/>

Centrum pre výskum etnicity a kultúry – <http://cvek.sk/>
United Nations High Commissioner for Refugees – <https://www.unhcr.org/>
Migračný úrad Ministerstva vnútra SR – <https://www.minv.sk/?migracny-urad-mv-sr>
International Organisation for Migration – <https://iom.sk/sk/>
Slovenská katolícka charita – <https://www.charita.sk/>
MLádež ulice – <https://mladezulice.sk/>
ADRA – Adventistická agentúra pre pomoc a rozvoj – <https://www.adra.sk/>
Slovenská humanitná rada – <https://www.shr.sk/>

a mnohé ďalšie.

Návrhy systémových riešení na pomoc ľuďom z Ukrajiny:

<https://clovekvoohrozeni.sk/wp-content/uploads/2022/06/Integracia-ludi-z-Ukrajiny-navrhy-rieseni.pdf>

Niekoľko článkov z minulosti:

<https://www.forbes.sk/ak-utecenecku-krizu-zvladneme-slovensko-z-nej-moze-vyjst-silnejsie-hovori-odbornik/>
<https://clovekvoohrozeni.sk/polozili-sme-si-za-vas-najcastejsie-otazky-o-migracii/>
<https://clovekvoohrozeni.sk/migracia-for-dummies-alebo-vsetko-co-by-ste-mali-o-nej-vediet/>
<https://clovekvoohrozeni.sk/slovensko-krajina-bez-migracie/>
<https://www.jedensvet.sk/wp-content/uploads/2021/11/Jeden-svet-na-skolach-2021-2023-Informacno-metodicke-materialy-k-filmom-Tienohra.pdf>
(hlavne informačná časť je výborná)
<https://globalnevzdelavanie.sk/ukrajina-ako-o-nej-hovorit-citlivo-v-triede/>
<https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/eu-response-ukraine-invasion/eu-solidarity-ukraine/>
<https://zurnal.pravda.sk/rozhovory/clanok/640410-slovenska-dusa-je-krajsia-nez-sme-si-hovorili/>

E-learning o migrácii od iniciatívy Svet medzi riadkami (je aj na YouTube):

<https://globalnevzvy.sk/kurzy/kurz-o-migracii/>

Podcasty:

<https://podcasty.sme.sk/t/8788/svet-medzi-riadkami>
<https://www.hrl.sk/sk/info-o-migracii/info-o-migracii/podcast-podcast-migracny-kompas-vysvetlujeme-detaily-o-migracii-integracii-a-azyle>

Oficiálna stránka na pomoc ľuďom z Ukrajiny:
<https://ua.gov.sk>

Autori: Lukáš Osvald a Martina Čeretková
Jazyková editácia: Jaroslav Hochel
Graficky upravil: Mykola Kovalenko
Publikované: december 2022